

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Pásztor Ödön*

Cím: *A budai Vár márványemlék-*

tablái tévednek

Forrás: *Pesti Napló*

Pp.
(Hely)

1936. VIII. 26
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy *425.94*

Hely

Idő

"1936"

Személy

Helyszám

A budai Vár márványemléktáblái tévednek...

A főváros megíratta Buda és Pest igaz történetét a törökuralom után. Már ötven évvel ezelőtt megállapították, hogy a Vár régi házain elhelyezett emléktáblák adatai „nem mindenben helytálló”, de eddig még nem javították ki a hibákat.

(Saját tudósítónktól.) A »Statistikai közlemények« címen elkeresztelt gyűjteményben érdekes könyv jelent meg. Pásztor Mihály »Buda és Pest a török uralom után« címmel több mint 400 oldalas munkát írt.

Ez nem egyszerű könyv, mint ahogy a *Statistikai közlemények* sem egyszerűen összehányt statisztikai adatok felvonultatása, hanem — egyszer már el kell mondani — ez a vállalkozás sokkal több a főváros statisztikai hivatalának sablonos beszámolójánál. Ez a főváros tudományos kutatásainak ismertetése, mégpedig *Illyefalvi I. Lajos*, a statisztikai hivatal tudós igazgatójának jóvoltából.

Háromévi statisztikai adatgyűjtés eredménye: Buda és Pest pontos története

Nem hiába akadémikus *Illyefalvi Lajos*, egy egyszerű szürke hivatalból a magyar főváros tudományos kutató intézményét csinálta meg. Itt dolgoznak fel minden Budapestre vonatkozó adatot, kiássák a porosodó aktákból a magyar főváros fontos életjelenségeit. Az írások és a számok mögött megmutatják az életet, a számok csak bizonyítékkul szolgálnak. *Illyefalvi* programja évekre van beosztva. *Pásztor Mihályt* is három

esztendővel ezelőtt bizta meg a mostani feladattal. *Pásztor* megfeszített erővel dolgozott. *Buda és Pest történetét* írta meg *Buda várának visszafoglalása után körülbelül Mária Teréziáig*. A levéltárak minden adatát átkutatta, csak a belvárosi plébániatemplomban háromnegyed évig dolgozott és ott születési statisztikát készített.

Pásztor értette meg igazán *Illyefalvi* intencióit. Most történik meg először, hogy Budapestnek erről az időszakáról minden vonatkozásban felvilágosítást kapunk. *Buda és Pest a török uralom, de még inkább a hódító sereg szörnyű pusztításainak elszenvedése után előttünk újhodik meg*.

Felvonulnak az első telepések. A házak és a háziurak teljes világitásban állnak előttünk. *A kezdetleges statisztika házasságokról, gyermekkaldásról, halálózásról, az általános életkorról ad felvilágosítást*. Mintha már akkor precízen dolgozott volna a modern statisztikai apparátus! Nehéz elképzelni, — csak azok tudják, akik e munka születésénél jelen voltak — hogy milyen nehézségekkel kellett megküzdeni a múlt hiányos adatai miatt a könyv szerzőjének.

De nemcsak az egyszerű ember, hanem *Buda és Pest kormányzata megelevenedik*. Az egyház és a társadalom befolyását látjuk.

Nem nagyképű frázisokat olvasunk, hanem megismerjük *Buda és Pest akkori embereinek lakását, ruházódását, ételmezését, velük szórakozunk a csapszékekben és a fogadóknak, sőt a kávé-*

házakban.

És mindent megalapoz a gazdasági rész alafestése. Megtudjuk, hogy *milyenek voltak akkor a gazdasági állapotok, a kereskedelem és az ipar*.

Nem is egyszerű munka ez, hanem *400 oldalon az eddig elhanyagolt adatoknak összegyűjtése*.

A márványtáblák sem mondanak mindig igazat

Akik a magyar főváros történelmével egy kicsit foglalkoztak, azok előtt már régen nem titok, hogy a *Vár márványtáblái, amelyek a múlt emlékeit idézik, nem mindenben mondanak igazat*.

Ez egy furcsa pesti specialitás, amelyről nem nagyon szeretünk beszélni. *Hazugságot nemcsak papírosra lehet írni, hanem márványra is vésnek*.

Nagyon érdekelt bennünket az, hogy *Pásztor Mihály* foglalkozik-e ezzel az agyonhallgatott problémával. Természetesen nagyon csíjnján bánik ezzel a kérdéssel és az apróbetűs megjegyzések között ezt olvashatjuk:

»A hatvanas években az orvosok és természetvizsgálók pesti kongresszusán *Arányi Lajos* orvosprofesszor vetette fel azt az ideát, hogy azokat a várbeli házakat, amelyek helyén valamikor nevezetes épületek állottak, emléktáblával kellene megjelölni. Az egyetemi ifjúság felkapta az ideát és megindította a gyűjtést az emléktáblák költségére. *A Tudományos Akadémia és a Történelmi Társulat* így helyezte el *hárs emléktáblát a budavári házakon*. Az emléktáblák szövege főképpen *Rupp* *Jakab* kutatásaira támaszkodik. *Rupp* egyik-másik megállapításának helyességét azon-

ban Némethy Lajos 1885-ben az Archeológiai Értesítőben megjelent tanulmányában kétségbevonta és azt ajánlotta, hogy revideálják az emléktáblák szövegét. *A Magyar Tudományos Akadémia* ki is küldött egy bizottságot, de *50 év alatt semmi sem történt ebben a dologban*.

Hol volt igazán a Szent György tér?

Hivatalos könyvben többet bajos elárulni. Már azt is tudjuk, hogy tulajdonképpen mi volt a félreértés oka.

A régi kezdetleges térképek és leírások elég zavarosak voltak és bizony a Szent György teret és a Dísz teret összetévesztették. Ahol most a Szent György tér van, ott tulajdonképpen egy árok húzódott. Az iskoláskönyvekben is úgy van, hogy Hunyadi Lászlót, a mostani Szent György téren fejezték le, pedig ez az esemény a Dísz téren játszódott le.

A várbeli márványtáblákat már régen ki kellene cserélni, de ügylátszik a márványbavésott tévedések hosszú ideig maradnak fenn. Pásztor nem élezi ki ezt a kérdést, de alaposan utánanézett mindennek és könyvében már a helyes adatok vannak. Így ezt olvassuk benne:

»A mai Dísz tér Budavár legforgalmasabb tere volt már Zsigmond és Mátyás korában is, de akkoriban még Szent György piaca volt a neve. Ez a tér kapcsolta össze a királyi palota vidékét a polgárvárossal. Ez lévén a város legtagasabb tere, amelyet az előkelőségek, főrangúak házaí vettek körül, itt tartották a vásárokat, ünnepélyes alkalmakkor ide gyülekeztek a sokadalmak, itt rendezték a lovagi játékokat és a kivégzéseket. Bonfini szerint Kontot és 30 nemes társát is itt végezte ki a bakó, Verancsics Antal krónikája írja a várról, hogy a hírnökök szép két renddel Szent György piacáról átfutották mind az öt uccáját, melynek neve: Mindszent ucca (a mai Tárnok uccának a Dísz tér, a Szentháromság tér közé eső része), Szentpál ucca (a mai Tárnok uccának a Szentháromság tértől a Bécsikapuig terjedő fele), Zsidó ucca (Verbóczy ucca), Olasz ucca (Uri ucca), Ötvös ucca (a mai Fortuna ucca), mely uccák a Szent György piacától hosszátán a Szombatkapuig (Bécsikapu) valának.«

Pásztor eszerint már a legújabb és kikorrigált adatokat veszi figyelembe, a mai Dísz tér tehát valóban Szent György piaca volt és megemlíti azt is, hogy nevét nyilván a Róbert Károly alapította, Szent Györgyről elnevezett magyar lovagrend templomától kapta. Ez a templom a Dísz térnek körülbelül azon a helyén lehetett, ahol most a honvédszobor áll.

Ez a templom a török uralom alatt mecset volt. Itt ütöttek tanyát a török uralom idejében a híres török papucsosok és cipészek. A környék sikhátorát éppen ezért a cipészek útjának nevezték. A Tárnok ucca felőli részen pedig nagy bazár volt.

Érdekes különben, hogy a Szent György templom kapuzatát egy szép dombormű díszítette, amely a templom védszentjét ábrázolta, amint ledöfi a sárkányt, Dr. Horváth Henrik, a városi múzeum igazgatója ezt a domborművet most megtalálta egy budai mágnás műgyűjteményében.

Mit mesélnek a Dísz tér házai?

Pásztor Mihály bizony nem sokat törődik már a márványbavésott tévedésekkel, hanem megírja a Vár házainak pontos történetét.

tén épült újjá Budavára. Beosztása körülbelül ugyanaz, mint a mai Vár. Eredeti állapotában egyetlenegy épület sem maradt meg, de nagyon sok várbeli ház falában a kövek és a téglák régiéek. A középkori magyar urak palotáinak köveiből épült újjá a török uralom után a Vár. Van ucca, amelyben minden második, harmadik ház kapualja, ajtókerete, kőboltozata, bolthajtása vagy falfülkéjének gótikus kódíszze középkori emlék, amely valamikor a Garák, Cilleiek, Kanizsaiak, Kontok, a Czobor, meg a Báthory-nemzetség palotáiból való.

Zsigmond és Mátyás király elpusztított várpalotájának sok darabját beépítették a főváros új házaiba. A márványanyagot a várfalak megerősítésére használták. Sok értékes holmit mészégetésre, a habarcszhoz fecésreltek el.

Igazi büszkeségünk, hogy a Nagyboldogasszony (Mátyás-templom) gyönyörű temploma megmaradt a mult dicsőséges emlékének.

A Várban ma 157 lakóház van. A többi 37 kincstári ház, hivatal vagy templom és 157 lakóház közül még ma is 47-nek mágnás a gazdája. Földszintes lakóház csak 4 van, egyemeletes 108, kétemeletes pedig 38-at számláltak össze. Emeletes pincéken nyugszanak ezek a házak, amelyek legtöbbjén meglátszik a barokk stílus.

A dísztéri Szent György templom szomszéd-ságában, a mai Uri ucca szájához közel állott Fortunatus Imre palotája. Amikor II. Lajos zsidó kincstartója 15 napi elzárás után a csonkatoronyból kiszabadult, a csöcselék megrohanta és kirabolta a házat és az akkori feljegyzések szerint ezt jól lehetett látni a Fuggerek mindszentuccái házából. Ez a mai Tárnok ucca 2. szám alatt állott. A törökvilág elmúlta után itt már egy nagy sárga ház díszelgett, ebbe szállásolta be magát Lang Ádám, a kamarainspektor akkori helyettese. Később Marcibányi István, a puhói nábob épített ide egyemeletes palotát. Ez azután eltűnt és most egy bérkaszárnya rontja el ezen a helyen a Vár egységes hangulatát.

A Dísz térnek azután Haubdplatz lett a neve. Ahol most a herceg Batthyány-féle hitbizomány palotája áll (Dísz tér 3.), 1696-ban, a budavári házak összeírása idején báró Werlein István kamarainspektor lakott, 1748-ban barokk palotává építették át és azóta is sokszor megreformálták. Itt gyilkolták meg 1883-ban Mailáth Györgyöt, az utolsó országbíró.

A Batthyány-palota északfelőli szomszédja, a Dísz tér 4. és 5. számú ház ma a pápai nunciatura palotája. 250 évvel ezelőtt egy apátság háza volt ezen a helyen, majd József főherceg vette meg és később a magyar királyi vallásalap szerezte meg. A Dísz tér 6. számú ház helyén Böszinger Ignác polgármester és patikus háza állott, míg a Dísz tér 7. számú ház helyén Schautermeister Frigyes tanácsbeli háza állott, Schautermeisterből később Buda polgármestere lett.

A Dísz tér... rónék a háza volt. Gróf Széchenyi Géza háza... lyén Brentano Monterelli kereskedő lakása állott.

A Dísz tér 11. számú ház Ceresola Venerio építőmestere volt. A Dísz tér 12. és 13. számú ház helyén pedig Salgári Péter császári postamester özvegye és fia lakott. A házson végen levő romokot a katonai főszállás számára foglalta le a parancsnokság.

Igy megy tovább Pásztor Mihály és sorra veszi valamennyi várbeli ház történetét. Érdekes emberek, katonák, kalandorok, császári funkcionáriusok életéről beszélnek ezek a házak. Igazán ideje volt mindezeket így kiadni a mult porából. Pásztor könyvének minden adata megbízható és végre tiszta helyzetet teremt.

*

Azt hisszük, nem ünneprontás, hogy a könyv megjelenése alkalmából — Buda visszafoglalásának 250 éves évfordulója alkalmára íródott — felvetettük a várbeli — itt-ott téves adatú — márványtáblák kérdését. A Tudományos Akadémia bizottsága 50 év óta szünetel, talán most az egyszer összeülhetne és ebből az alkalomból a hibákat kikorrigálhatná.

Hazugságoknak, vagy mondjuk enyhén, »tévedéseknek« márványban sem szabad megörökítve lenniök.
Paizs Ödön